

Båtens dag

lördag 15 juni kl. 13

**Bildvisning: Mikael Herrgård
Fornminnen i Österbotten**

Hembygdsgdagen

söndag 14 juli kl. 10 / 11 / 13

gudstjänst, mat, hembygdsgfest

Tal: kommundirektör Jenny Malmsten

Ordförandens spalt

VI STÅR ALLA REDO att inleda en ny säsong inom vår förening. De första talkokvällarna har redan hållits och vårstädningen har börjat på våra museer. Jag är fortfarande full av beundran över våra damer, som år efter år orkar städa, skura och feja våra utrymmen, så att de formligen skiner av renhet. Den uppmärksamme läsaren noterar naturligtvis att jag skriver om våra damer. Det är tyvärr så, att även om vi herrar lite valhant försöker hjälpa till med städningen, så är det ändå damerna, som får det att skina och blänka och dofta nystädat.

Många gånger när vi har besök av grupper och varför inte också enskilda besökare så kommer det kommentarer om hur rent och snyggt vi har det i och utanför våra museer. Det är vi stolta över och så har det varit ända sedan museerna kom till. Förutom talkodamerna, som städa och skurar i alla skrymslen och vrår har vi också kunnat glädjas åt en årlig städsinsats av ortens Marthaföreningar. Tack ännu en gång för era städsinsatser, för visst är det trevligare att besöka ett rent och snyggt museum än ett museum, som luktar av damm och mögel!

Den kommande säsongen är planerad och för huvudpunkterna och de större evenemangen redogörs på annat ställe i *Vällingklockan* och på vår hemsida.

Vi strävar till att hålla föreningens hemsida uppdaterad och tack vare våra eldsjälar lyckas vi också. Varje månad införs en ny månadens bild med en informerande text, där finns uppgifter om årets program, våra verksamhetsberättelser, utgivna böcker och mycket annat. Det lönar sig att klicka upp "Dokument ur vårt arkiv" och läsa alla de intressanta dokument, som finns samlade under den rubriken. Under den rubriken finns även ett matnyttigt dokument för dem, som gärna skriver på dialekt i digitala medier, Siri Hagbacks *Maalaxspråttje – dialektord från A till Ö*.

Aanacko är ett alster, som år efter år efterfrågas och läses med stort intresse. Det är ett stort pussel att välja bilder och sammanställa texter. Det är också en avvägningsfråga att få bilderna och texterna att geografiskt täcka gamla Malax kommun på ett någorlunda rättvist sätt. Samtidigt är försäljningen av *Aanacko* också en betydande inkomstkälla för föreningen.

UNDER DE SENASTE ÅREN har kostnaderna för föreningen uppgått till mellan 40.000 – 50.000 euro per år. Våra egna intäkter som medlemsavgifter, inträdesavgifter, försäljning av böcker och andra tryckalster uppgår till ca 20 – 25.000 euro per år. Då säger det sig självt att någonstans ifrån skall resten av pengarna tas för att få bokslutet att någorlunda gå ihop.

Vi har under årens lopp satt i system att uppvakta olika fonder och instanser med anhållan om penningbidrag. Vi har under en lång tid kunnat glädjas åt **Svenska kulturfondens** generösa bidragspolitik, som gett oss möjligheter att satsa på verksamheten och göra investeringar. I Malax har vi tack och lov Aktiastiftelsen, som också under åren har gett oss betydande penningbidrag. I år har **Aktiastiftelsen i Malax** varit

synnerligen generös och beviljat såväl Brinken som Båtmuseet ett bidrag på hela 8.000 euro vardera. Det tackar vi hjärtligt för!

Vi har under de senaste åren byggt och fått ändamålsenliga utrymmen både vid Båtmuseet och vid Brinken. Detta har varit ekonomiskt möjligt tack vare de penningbidrag vi erhållit i form av Leaderprojekt via **Aktion Österbotten** samt de fonder, som jag redan nämnde.

TILL SOMMAREN kan vi nu glädja oss åt det senaste i raden av byggprojekt nämligen sommarköket och toaletterna på Brinken. Som bäst inreds köket med köksinredning, spis och diskmaskin för att underlätta för serveringsper-

Sommarköket inreds.

sonalen vid de olika tillställningar, som hålls vid Brinken. Förutom våra egna fester kommer det i sommar att hållas två bröllop och några andra tillställningar enligt redan gjorda beställningar. Likadant är vår samlingssal vid båtmuseet i flitig användning för olika ändamål.

Stämmingsfullt var det återigen i Kvarkens båtmuseum där gudstjänsten hölls söndagen den 28 april och över femtio deltagare bänkade sig med fönstren i båtmuseet och utsikt över fjärden som altartavla. Tack till kaplan **Kristian Norrback** och **Jonathan Bonn** för er medverkan. Hembygdsgfesten den 14 juli inleds på samma sätt som senast också med gudstjänst i Brinkens samlingssal.

Vi har som sagt redan kavlat upp ärmarna och är beredda att inleda ytterligare en sommarsäsong vid våra museer. **Vi önskar er alla hjärtligt välkomna att besöka våra museer och tillställningar!**

Gustav Smulter

Hör fåglarnas böön: "Vi vill se sjöön!" Nu damerna ser, att fåglarna ler! Föns-terputnsningen på talko vid båtmuseet gjorde fr.v. Ann-Mari Björknäs, Birgit Risberg, Ulla Herrgård, Ruth Våglund, Svea Herrgård och Britta Hägen.

För seklet sedan

I MOTSATS till vad som varit fallet ett år tidigare kunde året 1919 inledas i fredliga tecken. Världskriget var slut och Tyskland tvingades underkasta sig vad Vasabladet harmset kallade en ärelös "tvångsfred". Inbördeskriget hade nu också hunnit bli enbart historia vad stridshandlingar beträffar, fastän våra vitas strid mot röda fick ett slags uppföljningar dels genom finska frivilligkårs deltagande i Estlands kamp mot Röda armén, dels genom den s.k. Aunus- (eller Olonets-) expeditionen, som företogs i ett försök att foga östkarelska områden till Finland.

Deltagare i fälttåget till Aunus på slottskyrkotrappan i Aunus.

Möteskallelsen i Vbl 4.1.1919 är lite historisk. Den tidigare kommunalstämman avlöstes nu av kommunalfullmäktige, och detta var det nya förvaltningsorganets första sammanträde.

I Malax var efterdyningar av inbördeskriget att kommunalfullmäktige (som nu ersatte den tidigare kommunalstämman) ännu beslöt om betalning av ersättningar till dem som deltagit i striderna, och ett projekt som engagerade alla ortsbor var finansieringen av ett minnesmärke över de stupade. Kommunfäderna påmindes även om de oroliga tiderna när de alltjämt måste tvista med **Mathilda Stark** beträffande ersättning för att ryska officerare bebott hennes utrymmen, och när de måste avge förklaring till Högsta domstolen i det sorgslustiga ärendet om vissa personers avhållande från kommunala uppdrag p.g.a. deras föregivet överdrivna följsamhet gentemot de tidigare ryska makthavarna. Skyddskårsverksamheten som inleddes under de ryska revolutionstidevarven återupplivades nu också.

Inbördeskriget/frihetskriget var överständet, men hade sina efterdyningar. Till dem kan man bl.a. räkna arvoderingen av dem som deltagit i striderna och återupplivandet av skyddskårsverksamheten. Båda upproppen ingick i Vbl 13.2.

Flitiga Malaxröstare

INOM RIKSPOLITIKEN skulle lantdagsval förrättas i månadsskiftet februari–mars. Malaxbornas kandidatpreferenser kom till uttryck i "Malaxslistan" där Helsingforsprofessorn **Georg von Wendt** samt de egna nejdernas lantbrukare **Edvard Helenelund** och **Oskar Nix** var uppställda. Men också Kvevlaxläraren **K.V.Åkerblom** fördes fram på en särskild "Bergö-Malaxslista" benämnd "Fiskar- och småfolkets väl", vilken i valdebatten framhölls såsom representerande vad man börjat tala om som en "svensk vänster". Samtliga nyssnämnda kandidater blev invalda. Röstningsprocenten var hela 95% i Yttermalax, där det enligt Vbl-korrespondenten "var rörande att se gamla gummor som ej hade häst att spanna för, stödjande sig på "sparken" streta [till vallokalen] mot vind och oväder genom snödrivorna".

Svenskarnas "nationalitetsfråga"

F.D. BREIDABLICKLÄRAREN Einar Spjut uppmanade folk att sända in personporträtt till en större utställning rörande svenska folktyper, vilken skulle hållas i Stockholm. Människorna i svenska Österbotten får inte förbigås i ett sådant sammanhang menade han, och påminde om att fotografierna skulle tas så att "rastypen tillräckligt tydligt framträder". Folket i våra trakter var kanske ändå i dessa tider främst engagerade i identitetsangelägenheter som hade mindre med biologi och utseende än med språk och kulturbakgrund att göra. Man talade om finlandssvenskarnas "nationalitetsfråga", som handlade om hur svenskfolket särskilda behov och intressen borde tillgodoses. De redan tidigare väckta kraven på särskilda svenska trupper, förbänd, förvaltningsorgan och förvaltningsområden framfördes nu med eftertryck även till den nyvalda lantdagen, och formulerades av ett av SFP-medlemmar valt och sammansatt finlandssvenskt folkting, en förelöpare till dagens institution med samma namn.

För Österbottens svenskar ville man avdela ett särskilt län, och det diskuterades huruvida Vasa stad skulle tas med i länet. Det slutliga förslaget blev att staden skulle inkluderas, och att namnet skulle bli Vasa län i stället för det tidigare föreslagna Korsholms län. Röster höjdes rentav för att svenskösterbottningarna på ålänningarnas vis borde söka anslutning till Sverige ifall ett län som det nämnda inte kunde förverkligas. Vissa av de svenskspråkiga yrkanden – särskilt de som gällde svenska län – hade svårt att vinna gehör, och i skiftet maj–juni avgick regeringens svenska ministrar i protest mot vad de uppfattade som de finska lantdagsledamöternas omedgörlighet i nationalitetsfrågan.

Svenskt och finskt i Malax

PÅ EN ORT SOM MALAX var relationerna mellan det svenska och det finska lite annorlunda än på riksnivå, men inte heller här alldeles okomplicerade. Signaturen "Matts Bonde" kommenterar i Vbl 29.3 en artikel i tidningen *Vaasa*, där det refererats hur föreningen *Pohjanmaan suomalaiset* i "uppagiterande" syften besökt de inflyttade finnarna i Malax för att allmänt väcka deras finshetsmedvetande och bland annat

uppmäna dem att kräva en egen folkskola. Det sistnämnda betraktar signaturen som ett exempel på hur de till svenska orter inflyttade finnarna "aldrig uppgå i sin svenska omgivning, utan inom kort börja uppträda med den ena fordringen efter den andra". I artikeln i *Vaasa* lovordas de lokala finnarna såsom varande skickligare jordbrukare än svenskarna, som ofta föredrar att överge sina hustrur, barn och misskött jordbruk och flytta till Amerika. Den finske skribenten har det relativt nygrundade *Svenska småbruk AB* i tankarna, när han (enligt MB:s formulering) ondgör sig över "de svensktalande herrarnas planer att på ett konstlat sätt försöka hindra svenskarnas jord att övergå i skickligare jordbrukares händer".

Invandringen från finska kommuner ledde till inte alltid så harmoniska språkgruppsrelationer. Signaturen Matts Bonde beskyller i ett inlägg i Vbl 29.3 de finsktalande för att stödda av utomstående agitation förhåva sig mot ortens svenskar och ställa oblyga krav bl.a. på egen finskspråkig skola.

Ett resultat av mötet var att kommunalfullmäktige i juni fick behandla en av 24 finsktalande kommunmedlemmar gjord anhållan om att inrätta en finsk skola i Moschek i Övermalax. Ärendet föranledde lång diskussion, där man pekade på de avståndsproblem som den finska befolkningens utspriddhet på tre olika byar skulle vålla, och dessutom hävdades att en del finsktalande motsatt sig skolprojektet. De närvarande finnarna lät veta att de inte skulle nöja sig med ett avslag, och ärendet remitterades för närmare utredning.

Däraf hjärtat fullt är ...

Det finnes ju ett ordspråk som lyder: "Däraf hjärtat fullt är; däraf talar munnen". Sedan denna förening för några månader tillbaka återupptog sin verksamhet har mitt hjärta, eller rättare sagt min hjärna ofta nog varit full af tankar angående den utveckling ungdomsrörelsen i vårt lands svenska byggder genomgått, hvad den uträttat och hvad den framdeles borde uträtta.

Så här inleder **Johannes Riska** (1872–1950) sitt tal i Helsingfors *Om ungdomsföreningsrörelsen* i början av 1910-talet. Johannes var lärare i Havras skola 1897–1900, senare efter omskolning järnvägstjänsteman i Fredriksberg.

V K E Wichmann, alias Gänge Rolf, skrev som ett beställningsarbete våren 1919 *March för Malax ungdomsförening*. Den befanns emellertid vara svärsjungen, och kom inte att få sin tänkta betydelse som föreningens lystringssång. Innehållsmässigt speglar texten tidens "sannfinlandssvenskhet".

Leif Finnäs

Sven Riska, vår gynnare i Helsingfors, har översänt tre tal som Johannes hållit. Sven skriver:

Bland min farfar Johannes Riskas efterlämnade papper hittade jag tre handskrivna manuskript till tal, som han hållit här i Helsingfors för drygt 100 år sedan. Jag har renskrivit manuskripten på maskin, med bibehållande av den tidens "af och hvad"-rättskrivning och även vissa dialektala "uttal" o.d.

Museiföreningen tackar för gåvan, som nu bevaras i arkivet i Sven Riskas mapp.

Hälsningar till vännerna i Malax, avslutar Sven.

Johannes fråga är ännu aktuell och kan också ställas till vår museiförening, grundad 1971: *Hvad har den uträttat, hvad borde den framdeles uträtta?*

Evenemang 2019

Järnåldersleden, tisdag 21.5 kl. 18 – Storsjön

Båtens dag, lördag 15.6 kl. 13 – Båtmuseet

Öppna trädgårdar, sö 7.7 kl. 12–18 – Brinken

Hembygdsdagen, sö 14.7 kl. 10/11/13 – Brinken

(Gudstjänst 10, mat 11–13, fest 13–)

Långfors kvarn, öppet hus tisdag 23.7 kl. 18

Blommornas dag, söndag 4.8 kl. 13 – Brinken

Europeiska kulturmiljödagen, sö 8.9 kl. 13

Tema: Konstens och underhållningens rum; platsen meddelas

Fiskets dag – Båtmuseet (på hösten, datum öppet)

Kom ihåg våra **talkoträffar**: vid Brinken måndagar kl. 18, vid båtmuseet torsdagar kl. 18. **Välkomna!**

Fornminnen i Österbotten

heter sommarens stora utställning i båtmuseet. Fotograf **Mikael Herrgård** (ovan med hustrun **Maj-Britt**) visar kulturmiljöer, fasta fornlämnningar och tillhörande föremålsfynd i 46 stora, vackra och informativa tavlor. Till utställningen hör en 24-sidig, färggrann skrift där alla tavlor presenteras med text på svenska och finska. Med skriften (5 euro) fås en bra översikt över Österbottens förhistoria.

Några mindre sommarutställningar visas även vid båtmuseet, likaså vid Brinkens museum där man i år låter "tusent blommar blomma" även inomhus genom olika föremål, och textilier. Bl.a. visas **Ruth Nymans** stora bandsamling för folkdräkter. En värdefull donation som fåtts i år.

Arkivet ordnas

Inga Österblad sitter i museets arkiv och placerar in arkivmappar i hyllorna. Hon ordnar handlingar, som insamlats till museet under många år från gårdar, föreningar och som donerats av arvingar. Det finns mycken information om Malax i arkivet vid Brinkens museum. Inga Österblad har tidigare arbetat som arkivtjänsteman vid Vasa landsarkiv.

Hälsningar **Siri**

När mor var liten

Skoluppsats skriven av Hedda Bonn
i mitten på 1950-talet.

Tiderna har förändrats mycket, sedan mor var liten. Vi som nu är unga vet inte hur det var då, annat än det som våra föräldrar berättat om.

Min mor har en tvillingsyster, och de var bland de mellersta i den stora syskonskaran på femton barn. Mor och hennes tvillingsyster var raka motsatsen. Mor hade gult hår och var lång, knubbig och gladlynt. Hennes syster var mager och mörkhårig.

En gång när mor var ungefär två år, körde en finngubbe förbi med sin häst, och mor hon satte sig på lasset så att finngubben inte märkte det. Stor blev hans förvåning, när han tittade bakåt och såg mor. Han hade kört många kilometer från mammas hem och måste då vända tillbaka.

När mor var sex år, var det meningen att tvillingsystem skulle fara till en moster¹, för att köra korna till skogs på sommaren, men hon började gråta och nekade, så mamma skickades dit istället. Efter sommarens slut för inte mor hem utan hon fick stanna där, ända tills hon gifte sig.

Mostern och hennes man var inte fattiga, men mycket snåla. Blott en gång i året fick mor ett ägg att ta med sig till skolan, fastän de hade flera höns. På julen då hon fick "gotta-gubbar" läste mostern in dem i skåpet, och mor fick inte äta dem förrän de var hårda som stenar.

Från och med det mor var sex år, måste hon stiga upp klockan sju och valla korna och fåren. Sedan när mostern blev sjuk, var mor varje dag till apoteket efter medicin.

Då mor var tolv år mjölkade hon två kor morgon och kväll, kokade maten och bakade allt bröd. Första gången hon kokade välling, blev den så tjock, att den nästan gick att skära med kniv. Men efterhand blev det bättre.

Mor gick varje dag till en gammal tant och högg ved och hjälpte henne med både ett och annat. När mor blivit litet äldre, gick hon dessutom på arbetsförtjänst varje sommar.

Det var en granntant² som härbärgerade nämndemännen, när det hölls ting. Hon hade då sill, korv och annat gott till mat åt dem. Då mor fick smaka på sillen, tyckte hon att den var sagolikt god och tänkte, "ack när skall man bli så rik, att man kan köpa sill". Ty hos mostern kostade man inte på någon onödig lyx.

Mors största intresse var handarbete. I småskolan fick hon nio i handarbete. Hon började då slarva, för hon tänkte, "jag får nog tio till nästa betyg, då jag har nio nu". Men istället sjönk det till åtta. Sedan slarvade hon inte mera utan fick nian tillbaka.

Hon tyckte också att det var trevligt att någon gång hälsa på kamraterna. Men hon fick endast vara hemifrån en halvtimme.

När jag tänker på mors barndom, så skulle jag inte vilja byta.

Skolkort från Köpings högre folkskola i Yttermalax på 1920-talet. Adèle Rönnback (g. Bonn) ses till höger i första raden. Hon gick i skolan under tiden 27.8.1923–25.5.1927. På bilden finns också två av hennes goda vänner, Fanny Svedman och Ester Skoglund (i första raden tredje från vänster).

En bakgrund till uppsatsen

HEDDA BONN skriver i sin uppsats här intill att "Tiderna har förändrats mycket, sedan mor var liten". Jag skulle vilja tillägga att även synen på barn har ändrats mycket under senaste sekel.

Det är exakt hundra år sedan vår mamma Adèle skickades som vallpiga över sommaren till sin moster i Bränno. Hon var sex år. Mostern och hennes man var barnlösa, i 60-årsåldern, och behövde hjälp på sitt småbruk. När hösten kom blev Adèle kvar.

Mostern dog när Adèle var 14 år. Adèle flyttade då tillbaka till sitt barndomshem i Nymansbacka, men tiden där blev kort. Hon hade anpassat sig till tillvaron i Bränno, och bland andra grannen Tilda hade blivit en viktig person för henne.

Adèle berättade ofta för oss om sin barndom, och om allt som Tilda i sin tur berättat för henne. Livet på den tiden var ingen dans på rosor. Föräldralösa, fattiga, samt ensamstående kvinnor hamnade långst ner på samhällsstegen.

Adèle försökte få oss att förstå hur hennes barndom varit och upprepade bland annat: "Jag fick

ingenting gratis. Och jag och Leander, vi visste alltid att vår plats var närmast dörren."

Föräldralösa Leander på Nyback blev hennes make, och medellösa som de varit blev det förmodligen extra viktigt för dem att skapa ett eget hem. Jag minns hur mamma Adèle alltid sa när hon bakat eller vi råkade ha något annat gott hemma: "Ät så länge det finns något kvar!" Hon ville inte bli som sin moster som skulle spara allt tills det blev gammalt.

Ibland kan man undra hur forna tiders barn, trots dåliga förutsättningar, ändå klarade sig. Samhället var hårt, men hade man tur kunde det kanske finnas någon omtänksam, stöttande person i närheten. Jag tror att Adèles granne Tilda i Bränno var en sådan.

Martha Bonn

PS. Adèle gifte sig som ovan nämnts med Leander Bonn. Han stack tidigt till sjöss, fick sedan tbc under militärtjänstgöringen, men klarade livhanken mot alla odds. Så fort han orkade blev det sjömansliv igen, och det är från den tiden på 1930-talet som hans brev hem finns bevarade i Malax museiförenings skrift nr 19 *Till sjöss! Leander Bonn – sjöman, bonde, smed*, publicerad 2016. Skriften är en utökning av en stående utställning i Kvarkens båtmuseum.

Adèle i blomsteräng vid Langvillas Tildas i Bränno. I bakgrunden Markusas. Mer om Adèle och Leander kan läsas i boken.

¹ Mostern var Anna Sofia Bonn, född Thure, och hennes man Johan Israel Bonn, Lärk-Jock kallad.

² Granntanten Tilda är "Langvillas Tild", sömmerskan Mathilda Bonn.

Frakturstil

Hade du svårigheter att läsa Vasabladet "giv akt"-textutdrag på sidan 3? Texten här är gammaldags frakturstil, ett typsnitt som utvecklades i Tyskland på 1500-talet och spred sig till Nordeuropa. Stilen blev allmänt känd genom biblar, katekeser och bönböcker. Vill du lära dig frakturstilen finns vägledning i ABC-boksidorna ovan som **Birger Ingman** sänt. Stilen var rätt allmän fram till sekelskiftet 1900 varefter den alltmer ersattes av antikva-stilen, som saknar "krusidullerna". För den som vill läsa frakturstil behövs lite träning, men många svåra ord kan tolkas från sitt sammanhang, från omgivande ord.

Vissa bokstäver är svårare än andra. Bokstaven **k** liknar ett **t** men har en liten ögla upptill. Det finns också två olika varianter av **s**, ett långt **s** som är förvillande likt **f**. Det finns också ett helt vanligt **s**. Ibland kan två **s** tillsammans stavas med **dubbel-s** eller ett **s** av varje variant eller med **tyska dubbel-s** som liknar stort **B**. I frakturstil används nästan bara **w**, som liknar **m**. Kombinationen **ck** sitter oftast ihop och ser därför ut som **en** bokstav. Kolla gärna bokstäverna x, y, z, å, ä, ö.

Alfabetet ovan visar både stora och små bokstäver.

Göran Strömfors

Källa: Wikipedia

Hej!

**Jag måst ju bara berätt,
tycker det är ganska kul dethär:**

Blev uppringd av en dam som hade läst om *Malaxspelet* i *Aanacko*. Jag hämtade ett spel i arkivet och såg att det fanns en hel hög. Jag var på väg till stan och under vägen lyssnade jag på radio och där sades att det bästa vi kan ge varandra är tid. Hmm.. så då jag kom till Jessica i Vikinga så författade jag följande text och lade den på fb:

"Hörde i radio idag att det bästa vi kan ge varandra är tid. Så jag tänkte att under tiden man ger tid kan man spela *Malaxspelet*. Finns att köpas för endast 5 euro."

Och då blev det liv på fb med massor med kommentarer av de som ville köpa spelet. Och spelet fanns ju ingenstans och jag va i stan. Ringde till Nina så hon förde 20 till Kommungården, och de gick i ett huj. När jag kom hem onsdagkväll förde jag ytterligare 34 till Kommungården och 13 till biblioteket. Och idag har jag fört 10 stycken till vardera stället. Vilken hit spelet blev, måst ju va ca 70 spel sålda!

Gunnel

Tärningsspelet *MALAXSPELET* (50x70 cm) gjordes för 30 år sedan av Aktiv närkultur. En ny generation tycks ha upptäckt spelet – några finns kvar, priset är 5 euro.

Allt är ej **guld**
som glimmar

I förra *Vällingklockan* visades en bild från min utgrävning vid vägkroken i Åminne. Allt tycktes bäddat för ett sensationellt fynd ... Men vi kan nu avslöja fjolårets fenomen = ett ruttet trästycke! Guldet blev till sand och jag högg i sten. Den som gapar efter mycket mister ofta hela stycket.

Mvh Bror Antus

Malax 26.4.2019

Hej på er!

*Just nu i skrivandets
stund, ni vet just den där*

*sista veckan i april när det är så
ljusljust och varmt väder, går det
våldigt lätt att tänka på sommarens alla
projekt och planer inom museiföreningen.
Jag har nyss visat festsalen vid Brinken för ett
ungt par som ska hålla bröllop där i sommar.
Ett ungt par som inte alls har någon koppling
till Malax, men ändå har hittat till vårt vackra
hembygdsområde och blivit stormförtjusta i det.
Det måste ju betyda att vi har gjort saker och
ting rätt i vår förening. Jag tänkte nu ta tillfället
i akt och berätta lite allmänt om olika projekt
som vår museiförening på ett eller annat sätt är
delaktig i just nu.*

Ett stort projekt som museiföreningen, och då
främst **Kvarkens båtmuseum**, är delaktig i
är ett projekt som fått namnet **MUSEILOTSSEN**.
Projektet drivs av KulturÖsterbotten och går i
princip ut på att ge de skärgårdsrelaterade mu-
seerna i Österbotten en gemensam plattform att
visa vårt maritima kulturarv på.

Vi är många museer som deltar i projektet
men de aktivaste deltagarna är nog **Bosund
båt-, fiske- och jaktmuseum** från Larsmo,
Granösunds fiskeläge i Vallgrund och vi själva
från Malax. Från Kick-off tillfället i oktober
2018 och fram till nu har idéerna och tankarna
varit många, men vi har tillsammans hittat en
bra lösning som ger alla våra museer likvärdig
synlighet och nytta av projektet.

Vi har nu påbörjat arbetet med att skapa ett
digitalt skärgårdsmuseum, öppet och tillgäng-
ligt för alla dygnet runt. Med hjälp av **ReThink
New Media Solutions** från Vasa och eldsjälarna
på KulturÖsterbotten har vi börjat samla mate-
rial, fotografier, filmsnuttar och nyproducerade
360°-bilder som på ett enkelt sätt ska kunna
berätta för museibesökare och andra om livet i
skärgården i början av förra seklet. Utan att av-
slöja för mycket kan jag nog berätta att bilderna
från "fälan" som vi hittills har jobbat med, är
riktigt fina och imponerande.

Och vi kan nog vara lugna över att bibehålla
det fina besökarantalet till Kvarkens båtmuseum
även efter att "det digitala skärgårdsmuseet" har
dragit igång. Meningen är inte att våra fysiska
museer skall bli lidande av det här projektet,
utan snarare att det virtuella museet ska sporra
till fler besök i museerna i verkligheten. Framför
allt har projektet gett oss tillfälle att träffa och
knyta kontakter med andra museer i Österbotten.
Samarbete är ju tidens melodi.

När vi nu är inne på projekt Museilotsen, så
kan jag också nämna att det inom projektets
ramar även finns utrymme för **UTBILDNING**.
Vi har haft möjlighet att förkovra oss i en rad
olika ämnen, bl.a. **utställningsproduktion**
och **marknadsföring**. Nu i dagarna är ett
utbildningstillfälle i **guidningsteknik** aktuellt
och snart kommer också ett utbildnings-
tillfälle i **museipedagogik**. Vi lyssnar och
lär, och förhoppningsvis
kan vi också snart till-
lämpa kunskapen vi fått
oss tillhanda, inom vårt
eget museiarbete. Ett av
de här utbildningstillfäl-
lena tog vi speciellt vara
på. Det var en föreläsning
med namnet "**Hitta gnis-
tan i föreningen. Inspi-
ration till förenings-
engagemang**". Projektle-
dare **Pernilla Howard**
från Yrkeshögskolan
Centria berättade i Larsmo
för oss om en verktygsduk
som hon har varit med
och utvecklat. Den här
verktygsduken har namnet
FöreningsKick, och är
till för att föreningar ska kunna utveckla och
förbättra sin arbetsstrategi, intern och extern
kommunikation.

Museiföreningens styrelse samlades under
tre tillfällen i vintras runt FöreningsKick-
verktygsduken och försökte reda ut vad som
fungerar bra i vår förening och vad som borde
förbättras. Vi är glada över att vår förening
fungerar bra, att vi har en engagerad styrelse,
flitiga tallojbbare, medlemmar som ställer upp,
fina och trivsamma utrymmen och områden. Och
även om det finns punkter som kunde förbättras,
och som vi ska ta itu med under den närmaste
framtiden, t.ex. kommunikation, arbetsstruktur
och handledning, så anser vi att vår förening är
i gott skick och i goda händer. Vi kommer även
framöver att fortsätta jobba under temat *e ji
rooLit ti arbeit ilaag*.

Som jag redan tidigare nämnde, ligger det
i tidens melodi med samarbete föreningar
emellan. Ett sådant samarbetsprojekt är även
den i sommar stundande festligheten **SÖDER-
FJÄRDEN 100** som kommer att gå av stapeln
16.6.2019 vid Meteorian på Söderfjärden. Vi
firar då att det gått 100 år sedan den storartade
torrläggningen av Söderfjärden påbörjades.
Torrläggningsprojektet och dess eldsjäl **August
Holmström** kommer att uppmärksammas, det
kommer att bli mat, festtal och musik. Vi hoppas
förstås på fint väder.

Det här samarbetsprojektet drivs av flera
olika föreningar som har sin verksamhetsbas

i eller runt Söderfjärden: **Munsmo hem-
bygdsförening r.f., Sundom bygdeförening
r.f., Meteorian, Stundars r.f., Söderfjärdens
hembygdsförening, Solf byaråd, Söder-
fjärdens torrlägningsföretag och Malax
museiförening r.f.** Jag tror att det kommer att
bli en fin fest och vi hoppas på många besökare
från både när och fjärran.

Söderfjärden. Bilden från utställning i Meteorian.

Så, för att avsluta detta skrivers på lite of-
ficiellare basis, så tänker jag nu ta upp den
så kallade GDPR-lagen eller **EU:S DATA-
SKYDDSREFORM**. Det finns knappast
någon som har kunnat undgå att höra denna fina
förkortning det senaste året, men för att alla nu
ska ha i färskt minne vad det handlar om så ska
jag här kort berätta om dataskyddsreformen.

- Den nya lagen trädde i kraft i maj 2018.
- En förenings styrelse ansvarar för att
föreningen följer gällande lagar och regler.
- Föreningens styrelse måste ta till protokoll
vilka personuppgifter föreningen har om sina
medlemmar, hur uppgifterna samlas in, hur de
sparas och vem som har tillgång till dem.

Här är ett direkt utdrag ur protokoll 2/2019:
§26, från styrelsens möte 6.3.2019 i Allaktivitets-
huset i Övermalax:

"Malax museiförening r.f samlar in namn
och adress av sina medlemmar för att kunna
göra utskick per brev innehållande föreningens
medlemsblad Vällingklockan två gånger per år.
I specialfall kan även annan viktig information
skickas till medlemmarna per post. Medlem-
marna görs muntligen medvetna om informa-
tionsinsamlingens syfte i samband med att de
meddelar sitt intresse av att bli medlemmar
i föreningen. Medlemsregistret sköts av och
förvaras hos Vidar Björknäs och skickas inte
någonstans, utan används endast för förening-
ens egen verksamhet."

*Nu tror jag att det får räcka med
information för den här gången.*

*Tack för ordet, och vi ses väl på
museerna i sommar?*

Med vänlig hälsning

Nina Sten, vice ordförande

Museilotsen.
Filmning i Södra Vallgrund
den 9 mars för temat säljakt.

Triangelhorn Bilden visar lantmäteriverkets triangelhorn, uppfört 1979 för geodetiska mätningar på Majorsbacken främst för grundkartans framställning i Finland. Fotot är taget av **Mikael Herrgård** 16.12.1982 i samband med ett Vbl-reportage om Malax forntid. **Ole Storsved**, forntidsentusiast, i förgrunden.

Rysstorn på Bergö Ryska utkikstornet på Granöskatan byggt i början av 1900-talet. Höjden kan ha varit 18–20 meter. Tornet föll omkull i en storm 1931. Bergö HembygdsMuseums arkiv. Bild och text ur boken *Från Wargö till Bergö*, utgiven av Bergö hembygdsforskare 2015.

Nybygget vid Majors-träsket

”Resanden, som år 1699 färdades från Malax söderut längs landvägen, kunde efter en mils färd genom skogen höra yxhugg från Majors-träsket på vänstra handen och kanske skymtade fram ur däliden en ny stuga därstädes. En angenäm upptäckt. Men upptäckten väckte hos främlingen även medömkan över den, som sökte sig så avsides från bebodda trakter utan att räddas vilda djur.

Gästgivaren från Malax visste upplysa ...”

Läs **K.V.Åkerbloms** hela artikel på hemsidan under Dokument ur vårt arkiv / Wasa-Postens Malaxnummer 1923

MAJORSBACKEN ÄN EN GÅNG

Ett fotografi av tornet på Majorsbacken efterlystes för ett år sedan i Vällingklockan. Invid kan vi nu presentera **Mikael Herrgård**s bild på tornet som byggdes 1979, troligen på samma plats där rysstornet som blåste omkull en nyårshelg i slutet av 1950-talet stått. Knappast hittas (finns) en bild på Majors-rysstornet, men man kan förmoda att det var snarlikt rysstornet på Bergö (bild nedan t.v.). – **Bilden ovan tog Birger Ingman** vid en promenad på backen den 1 maj i år. Grushögen i mitten av bilden är på koordinatmetern när exakt den plats som Museiverket i sin besiktning 2010 och 2012 förmodar kan vara en krigstida stridsanläggning (*”todennäköisesti taistelukaivannot”*). Man kan spekulera: Det kan också vara ett litet, gammalt grustag. Tal om krig och stridsanläggningar på backen har i folkmun inte hörts. – **Det sensationella stenfyndet** på Majorsbacken analyseras ännu av Geologiska forskningscentralen. I väntan på resultat kan vi – som Gunnel föreslår på sidan 5 – spela Malaxspelet. Eller vandra naturstigen på Majorsbacken och kanske hitta den ryska inristning som lär ha gjorts efter att en ryss fallit ihjäl sig från rysstornet. Ristningen hittade vi inte den 1 maj.

– **Göran Strömfors**

Sagan om de två jättegravarna vid Holsterbacken

” – – – Hjalmar hade redan lyckligen farit genom flera forsar och närmade sig Bäckforsen den sista före **Langåsjön**, då de fingo se Börje med rasande fart närma sig dem längs åns norra strand. Men i detsamma sköt Börje bakifrån en pil i ryggen på Hjalmar, förrän han hunnit spanna ens sin båge. Hjalmar sviktade, den lilla båten stjälppte och såväl Hjalmar som Inga försvunno i skummande vågor. Börje, som på allvar älskade Inga, kastade sig även i forsen för att om möjligt rädda Inga men alla tre omkommo.

Föräldrarna sörjde djupt sin Inga och för att försona sin hårdhet mot henne begrovo de henne och Hjalmar bredvid varandra, varom den **dubbla jättegravarna vid Holsterbacken** ännu i dag kan berätta sin sorgliga saga. **Båten torde även för en tid sedan blivit framgrävd ur Langåsjöns dyiga botten**. Även dessa båtrester kunna genom sin urgamla konstruktion förtälja att detta skedde länge, länge sedan.” A. L.

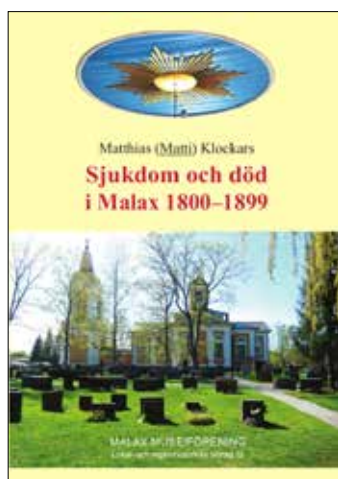

Ovan slutet av sagan, som i sin helhet kan läsas på vår hemsida under Dokument ur vårt arkiv / Wasa-Postens Malaxnummer 1923 (16 artiklar!). Sagan skrev lantmätaren Artturi Lönnbohm, kartan ovan gjorde hans äldre bror Kaarlo 1891. – **Har någon hört om ett båtfynd för 100 år sedan i Langåsjön** (Langörssjön enligt Kaarlos karta) **mellan Narne och Skatthaga i Äminne?**

Skålgroparna nedan är från Holsterbacken, bilden från slutet av 1990-talet är **Mikael Herrgård**s. Exakt plats noterades inte då. Vet någon var stenen finns? Enligt minnesbild ska den finnas i slutningen **mellan de stora gravarna** (nära odlingarna) som blev överkörda av markberedning (omkring år 2000) och kraterröset längre uppe mot väster (?). Båda röslokalerna fanns den tiden i kalhyggen. Rimligtvis borde någon (markägare?) känna till skålgropstenen. Det vore trevligt att göra ett återbesök, få koordinater, samt få stenen utmärkt, hälsar Mikael.

Var i Holsterbacken finns denna skålgropssten?

Fjölårets bok!

Matti Klockars:

Sjukdom och död i Malax 1800-1899

Format 250 x 176 mm, 158 sidor. Riktigt illustrerad. **Pris 15 euro.** Säljs vid våra museer, Sale och S-market.

Förmånliga böcker!

Adam kåserar 1 €
 Ahlholm 4 €
 Album 8 €
 Amerika! – Emigration 1900 10 €
 Bilder från det förlutna 5 €
 Blås- och stråkmusik i Malax 10 €
 Bondens år 3 €
 Båttbyggarna Marander 5 €
 Bössmeder och säljagare i svenska Österbotten 5 €
 En livsvägs krokar 3 €
 Ett båtbygge – Svalustjärten 5 €
 Fäbodliv i Malax 12 €
 Glimtar ur en bygdemans liv 8 €
 Hammarbandet 5 €
 Hammaren och stället 3 €
 Historisk beskrifning öfver Malax 3 €
 Husbönder och bomärken 10 €
 I fälan 3 €
 Industrihistorisk dokumentation av linspining 2 €
 Kust- och älvfiske 5 €
 Kära Stina! – Amerikabrev ... 15 €
 Lappfjärdsekstocken 1 €
 Låt solä skin, låt sånna blås 8 €
 Malax 1914 2 €
 Malaxbygden (med 2 kartor) 20 €
 Malax skolväsande 100 år 2 €
 Minnen från Malax 3 €
 Några österbottniska vattennamn 4 €
 Offerstenar i Malax 2 €
 På lodbössans tid 10 €
 På vår äng står en gammal lada 4 €
 Sagg-Matt 1 €
 Sjukdom och död i Malax 1800-1899 15 €
 Skolminnen 5 €
 Som det grymmaste krig 3 €
 Storsjön 3 €
 Säljakt i Bottniska viken 5 €
 Till sjöss! 10 €
 Yrkesfiske i Svenska Österbotten 3 €
 Ytbyji i Malax runt 1950 30 €
 Öjna 8 €

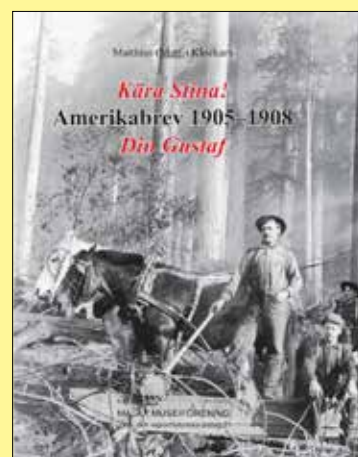
EN AV MEDICINHISTORIENS UPPGIFTER är idag att "försöka rekonstruera vad det innebar att vara sjuk (från en mindre åkomma till en dödlig sjukdom) i samhället både före och efter den institutionaliserade medicinen och de stora sjukhusens tid".

På 1800-talet var det vetenskapliga intresset för landsbygdens medicinska frågor och problem ringa. De kyrkliga dokumenten är en ovärderlig källa för att man ska kunna förstå 1800-talets hälso- och sjukvård. Sjukdomsbeskrivningarna och dokumentationen av dödsorsaker är inte alltid entydiga och låta att översätta till en modern syn på medicinen.

Den nu aktuella studien är en deskriptiv analys av dödsorsakerna i en liten österbottnisk landsortsförsamling under 1800-talet. I Malax moderkyrkoförsamling noterades över 200 olika dödsorsaker (inklusive olika slag av olycksfall) under 1800-talet. Dödsorsakerna följde ofta de officiella dödsorsakstabellerna men det är uppenbart att kyrkoherdarna och sockenadjunkterna kunde anteckna "egna" dödsorsaker. Sannolikt bidrog den avlidnas anhöriga till formuleringen av de olika deskriptiva sjukdomsbenämningarna. Resultaten av behandlingen av sjukdomar på 1800-talet var blygsamma.

Förebyggande åtgärder t.ex. vaccinering, sanitära reformer, socioekonomisk utveckling och den medicinska utvecklingen började ge hälsofrämjande resultat i slutet av århundradet.

Matthias (Matti) Klockars är student från Vasa Svenska Lyceum 1959, med.l.c. 1968, MKD 1975. Specialist i inre medicin och allmänmedicin, professor (emeritus) i allmänmedicin vid Helsingfors universitet (1990-2005). Forskare vid Institute of Cancer research, Columbia University, New York, USA (1971-1973) och Chester Beatty Research Institute, Sutton, England (1980-1981). Förtroende- och sakkunniguppdrag bl.a. vid Folkhälsan, Finska Läkaresällskapet, Signe och Ane Gyllenbergs Stiftelse. Inspektör för Vasa nation vid Helsingfors universitet 1997-2005. Släktens rötter finns i Malax.

Succébok!

Matti Klockars:

Kära Stina! – Amerikabrev 1905-1908 – Din Gustaf

Format 250 x 176 mm, 128 sidor, över 100 bilder. Pris 15 euro. Säljs vid våra museer, Sale och S-market.

Våra månadsbilder uppskattas

Håkan Genberg som skriver månadsbilder för Brinkens museum fick mejl av **Tommy Hedenström** i Dalarö, Sverige. Dalarö Hembygdsförening ger ut en hembygdsbok och har upptäckt våra månadsbilder på hemsidan. Vi citerar ett utdrag:

"Vi är så tacksamma och nöjda med att du och Malax Museiförening låter oss använda en del av dina texter i vår bok. --- För din information så gäller det delar av sådd, skörd, tröskning, timmerhuggning och gärdsling samt om Strömstens rederiverksamhet. Din svenska är så vacker att den kommer att bli ett fint komplement till den övriga texten och dina avsnitt är tydligt citerade. I källförteckningen anges både ditt och Malax Museiförenings ursprung och vi riktar även ett särskilt tack i slutet av boken till dig och föreningen för ert bidrag."

Boken trycks i sommar. Både Håkan och museiföreningen får exemplar. Trevligt när våra månadsbilder uppskattas; tidigare har en månadsbild om "aandrona" uppmärksammats i en bok i Norge.

Se månadsbild
 Säningsvackan
 i maj 2012.
 Viktor Ekblad sår ur vackan i Hallonsöla (beskuren).
 Foto Birger Ekblad / Malax museiförenings arkiv.

Daniel Kiöping

Del A Beata 30 €
 Del D Elisabet 50 €
 Del E Maria 40 €

Malaxspelet 5 €
 Smidesfigurer (affisch) 3 €
 Aanacko 2019 3 €
 Annacko, tidigare årgångar 0,50 €
 Vykort 0,50 €

Malax kommun

Malaxbygdens stupade 30 €
 Malax historia, del II 40 €
 Miljonären som körde röd moped... 20 €

Övriga

Fiskelågen i Kvarkens skärgård 15 €
 Från Wargö till Bergö 25 €
 Vestervik 20 €
 Fyrar och bäkar 5 €
 Äminneboken 10 €

Kontakta:

Gunnel Smulter 050 5276595,
 gunnel.smulter@pp.malax.fi

Billiga loppisböcker finns vid våra museer under sommarens öppethållningstider.

MALAX MUSEIFÖRENING rf

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om föreningens verksamhet ger styrelsen 2019:

Gustav Smulter (**ordf.**) 0500 362378, Vidar Björknäs 040 7227838, Nina Sten (**vice ordf.**) 050 3003234, Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572, Kent Herrgård 050 0868002, Kerstin Hågen 050 5608573, Gunnel Smulter (**sekr.**) 050 5276595, Göran Strömfors (**båttmus. sekr.**) 050 5769475, Nils Sund 050 3615007, Gunvor Brokvist (adjungerad) 050 4967153, Susanne Lagus (adjungerad) 050 5475146, Leif Skinnar (adjungerad) 040 5335915, Gunnel M Svenss (adjungerad) 050 4961497 – Leif Finnäs 050 5252513 (Vällingklockan)

<http://museum.malax.fi/>

Bli medlem i museiföreningen! Kontakta någon i styrelsen om du vill bli medlem (10 euro/år). Värva dig själv samt två andra personer som nya medlemmar – då får du gratis böcker och vykort till ett värde av 20 euro! *Vällingklockan* och även tidningen *Hembygden* fås – gratis! **Välkommen!**

Vällingklockan. Juni 2019. **Redaktion:** Leif Finnäs, Gunnel Smulter och Göran Strömfors (även layout och nutida bilder om ej annat nämns). Bilder: Malax museiförenings bildarkiv om ej annat nämns.